

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

DAĞ, V, MANSUROĞLU, S. (2020). Turizm Alanlarının Kent Kimliğine Etkisi: Denizli Kenti Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (2), 589-604.

Turizm Alanlarının Kent Kimliğine Etkisi: Denizli Kenti Örneği*

Veysel DAĞ (*)

Sibel MANSUROĞLU (**)

Öz: Kent kimliğini yansıtan unsurlar ait oldukları bölgenin ve bölge halkının yaşam biçimi haline gelerek kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik etkileşimin temel bileşenleri şeklinde gelmiş olmalıdır. Günümüzde özellikle turizm kentlerinde birbirine benzer bir kentleşmenin hakim olduğu görülmektedir. Kentlerin kendi doğal ve/veya kültürel özellikleri kentsel dokuya yansımamaktadır. Bu çalışmada ülkemizin önemli turizm bölgelerinden biri olan Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın Denizli kent kimliğine katkısı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda kent merkezinin önemli bölgelerinden olan tarihi, kültürel ve sosyal özelliklere sahip alanları incelenmiştir. Değerlendirilen bölgelerde Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanını yansıtan herhangi bir yapısal ve/veya simgesel objenin olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak UNESCO bildirgesinde de belirtildiği üzere Dünyadaki tüm eski kentler yalnız o ulusun malı değil, tüm insanlığın ortak malıdır bu nedenle korunması gerekir düşüncesiyle sadece yerinde koruma anlayışından ziyade, kentin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin kent kimliğine aktararak gelecek nesillere ulaştırılması hususunda kent kimliğinin oluşturulmasına katkı sağlayacak bir takım öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, Dünya Miras Alanı, Antik kent, Pamukkale, Denizli

The Effect of Tourism Areas on Urban Identity: The Case of Denizli City

Abstract: The elements reveal the identity of city must become main components of cultural and social interaction by becoming the way of life of the region and the people they belong to. Today, a similar urbanization is seen in tourism cities. The natural and cultural characteristics of the cities do not capture on the urban fabric. In this study, the contribution of Pamukkale-Hierapolis World Heritage Site (WHS) to Denizli urban identity was evaluated. In this context, Cinar Square, Bayramyeri Square and Kaleici (Oldtown) were examined. It was observed there were no structural or symbolic objects reflecting WHS in the evaluated regions. As stated in UNESCO declaration, all the old cities in the world are not only the property of that nation, but also the common property of all humanity; therefore, it is necessary to protect them. However, conservation can become widespread by transferring the natural, historical and cultural features of the city to urban generations by transferring them to future generations. As a result, based on the values of the city, a number of suggestions developed to contribute to the formation of urban identity.

Keywords: Urban identity, World Heritage, Ancient city, Pamukkale, Denizli

Makale Geliş Tarihi: 30.11.2019

Makale Kabul Tarihi: 15.06.2020

* Bu çalışma 19-21 Aralık 2019 tarihinde Erzurum'da gerçekleşen Uluslararası Kış Turizmi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

*) Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü (eposta: veyseldag@pau.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0002-2111-7756>

**) Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü (eposta: smansur@akdeniz.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0003-3451-3069>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate® intihal incelemesinden geçirilmiştir.

I. Giriş

Bir mekanın kent olarak tanımlanması uzun bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir. Bu süreç içerisinde, kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yaşam biçimi ve tarihsel geçmişi kenti oluşturan, biçimlendiren unsurlardır (Relph 1976). II. Dünya Savaşı'nın ardından, zarar gören tarihi kentlerin yeniden yaşayan alanlar haline getirilmesi, savaşın izlerinin mekanlardan ve toplumların belleğinden silinmesi çabaları (Gülersoy Zeren ve Gürler 2011), koruma ile kentsel kimliği paralelleştiren yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur. Koruma, bu dönemde ulusal kimliği tanımlayacak ve ulusal bilinci sağlayacak bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Savaşın izlerini silme gayreti ile gelişen kültürel bellek, ulus kimlikler ve kimlik bilinci kavramları koruma kavramı ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır (Winkler 1993).

Kent kimliği, kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür. Kimlik kavramı, bir kişinin ya da nesnenin özgün karakteri ya da özelliği olarak tanımlanır (Webster 1983). Yer kimliği ise bir yerin diğer yerlerden ayrılarak okunabilmesini ya da insanlar için anlamlı hale gelmesini sağlayan nitelikler bütünüdür (Lynch 1983). Kentsel kimlik sorgulandığında başlıca beklenti, kentin bir yer olarak kendine özgü karakter ve farklılıkları yansıtması yani özgün olmasıdır (Oktay 2011).

Bir kenti farklılaştıran, ayırıcı özelliklerini oluşturan her şey onun kimliğidir. Kimlik, farklı yerlerde ve sosyal durumlarda zaman içinde özdeş ve sürekliliğin öznel bir duygusudur (Kroger 2000). Codol (1984) kimlik duygusunun birinin başkalarından farklılık, birlik ve kalıcılığın ve pozitifliğin anlayışı gibi öz-ingenin farklı boyutlarından kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Yer kimliğinin coğrafi koşullar, konum, kent modeli, peyzaj özellikleri ve mimari özellikleri gibi fiziksel veya mekansal özelliklerden etkilenebileceği birçok çalışmada ileri sürülmektedir (Casakin ve Bernardo 2012). Sosyo-ekonomik yapı, doğal ve yapılı çevrenin bileşenleri, kamu hakları ve ihtiyaçları, planlama-tasarım yaklaşımları, uygulama süreçleri, yasal düzenlemeler yer kimliğini zaman içinde oluşturan bileşenler arasında yer almaktadır (Polat 2013).

Alanların kimlikleri, amaç ve ilgili alana bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Kent kimliği temel olarak fiziksel unsurlar ve örgütlenme biçimleri dahil olmak üzere mekanın fiziksel özelliklerine odaklanır. Mekansal kimlik olarak da adlandırılan bu kavramsallaştırma, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini sağlayan çevresel özellikleri ifade etmektedir. Öte yandan, kent kimliği sadece mekansal nitelik olarak değil, aynı zamanda ortamla ilgili hatıraları ve sembolik anlamları da (hem kişisel hem de sosyo-kültürel) içerecek şekilde kavramsallaştırılmıştır. Bu anlamda kimlik, insanlar tarafından algılanan yerin özelliklerini ifade eder. Yer özellikleri kent sakinlerinin kent kimliğine kattığı değer ile turistlerin bu değerlerden elde ettiği gözlem

ve deneyimleri kapsamaktadır. Bu açıdan kent kimliği bir yerin algılanan benzersizliğini belirleyen fiziksel ve sosyal özelliklerin bütünü olarak ele alınabilir. Tüm bunlara göre kent kimliğinin zaman içinde veya bir anda değişebilir ve farklı özelliklere göre yeniden şekillenebilir olduğu ifade edilebilir (Palmer ve ark. 2013, Wang ve Chen 2015).

Kentsel turizmde turistlerin en çok değer verdiği husus, mekanın özgünlüğü ve benzersizliği yani kimliğidir. Kent turizminin büyümesi kentsel kimliğin korunması ve geliştirilmesi ile ilişkilidir. Kent kimliğinin geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmalar turizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri, bölge halkının turizm etkilerine ilişkin yaklaşımları (Andereck ve ark. 2005, Besculides ve ark. 2002, Tosun 2002, Oviedo-Garcia ve ark. 2008, Palmer ve ark. 2013) ve doğal ve kültürel mirasın korunması ile turizm gelişimi arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi (Campbell 1996, Jepson 2001, Nasser 2003, Gu ve Ryan 2008, Healey 2005, Al-hagla 2010, Wang ve Chen 2015) temeline odaklanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, ülkemizin önemli turizm bölgelerinden biri olan Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın doğal, tarihi ve kültürel özelliklerinin Denizli kent kimliğine etkilerinin kent merkezindeki bazı örnek alanlar kapsamında değerlendirilmesidir. Bu amaçla turizm gelişiminin kent kimliğine etkisi ortaya konulmuş ve Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın sahip olduğu özgün değerlerin kent kimliğine aktarılması ve gelecek nesillere ulaştırılması yönünde bazı öneriler geliştirilmiştir.

II. Materyal ve Yöntem

Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı, Denizli kent merkezinin 20 km kuzeybatısında bazı yerleşim yerlerini (Pamukkale Ecirli, Akköy, Karahayıt, Develi, Yeniköy) içine alan, Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Dağ ve Mansuroğlu 2017).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) 13.12.1980 tarih ve A-2587 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik ve I. Derece Doğal Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. Alan, 09.12.1988 tarih ve 485 no ile UNESCO'nun Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi uyarınca 1988 yılında doğal ve kültürel değerleri nedeniyle Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalar sonucu alan aynı zamanda Sulak Alan olarak ilan edilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2014, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2014, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2014, UNESCO 2014).

Çalışma arazi ve ofis olmak üzere iki yönde ve üç aşamadan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı ile ilgili plan, proje, rapor ve çalışmalar incelenmiş, kent kimliğine katkı sağlayacak doğal, tarihi ve kültürel özellikler belirlenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında Denizli kent merkezinde en fazla ziyaret edilen ve bilinen, Çınar Meydanı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Bayramyeri Meydanı ve Tarihi Kaleiçi Bölgesi'nde Denizli kent kimliğini yansıtan özelliklerin belirlenmesi amacıyla yerinde gözlem ve incelemeler yapılmıştır. Son aşamada ise Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın sahip olduğu özgün

değerlerin kent kimliğine aktarılması ve gelecek nesillere ulaştırılması yönünde peyzaj mimarlığı meslek disiplini açısından bazı öneriler geliştirilmiştir.

III. Bulgular

A. Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın Özellikleri

Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın sahip olduğu değerler Hierapolis Antik Kenti'nin tarihsel gelişimi, Hierapolis Antik Kent Yapıları ve Doğal Bitki Örtüsü başlıkları altında incelenmiş olup, aşağıda sunulmuştur.

Hierapolis Antik Kenti'nin tarihsel gelişimi: Kent Bergama Krallarından II. Eumenes tarafından MÖ II. yy. başlarında kurulmuştur (Şekil 1-a). Hierapolis, Roma İmparatoru Neron dönemindeki (MS 60) büyük depreme kadar, Hellenistik kentleşme ilkelerine bağlı kalarak özgün dokusunu sürdürmüştür. Deprem kuşağı üzerinde bulunan kent, Neron dönemi depreminden büyük zarar görmüş ve tamamen yenilenmiştir. Üst üste yaşadığı bu depremlerden sonra kent, tüm Hellenistik niteliğini kaybetmiş, tipik bir Roma kenti görünümünü almıştır. Hierapolis'in Bizans döneminde, MS IV. yüzyıldan itibaren Hristiyanlık merkezi olması (metropolis), MS 80 yıllarında, Hz. İsa'nın havarilerinden Aziz Philip'in burada öldürülmesinden kaynaklanmaktadır. Hierapolis, XII. yüzyıl sonlarına doğru Türklerin eline geçmiştir (TÜRSAB 2008, D'Anadria 2010, Akçakoca Akça 2011, Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

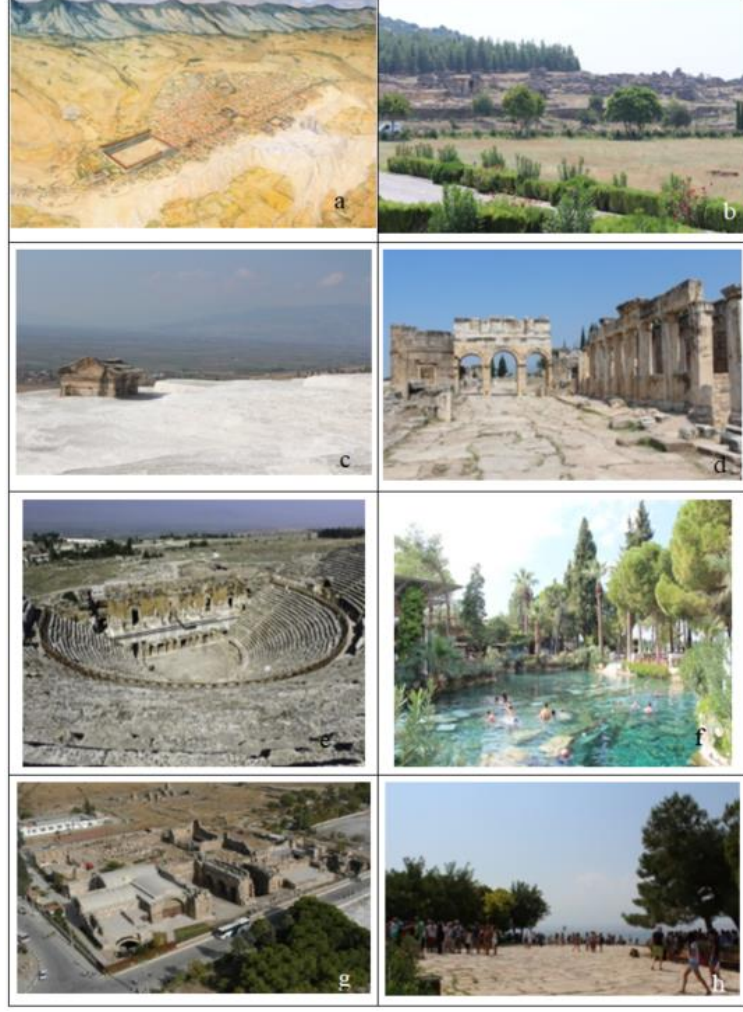
1. Hierapolis Antik Kent Yapıları

a. Kuzey ve Güney Bizans Kapıları: Hierapolis kentinde yapılan sur sistemine dahil olan Kuzey kapının MS IV. yüzyıl sonunda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Kapıda taşıyıcı sütun (arkhitrave)'un üzerinde yer alan kemer, haç ve diğer Hristiyanlık motifleri ile girişin iki yanında bulunan konsollar ise duran aslan, panter, gorgon başı gibi motifler ile süslenmiştir. Güney kapısı ise MS IV. yy'da traverten bloklar ve mermerden inşa edilmiştir (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

b. Frontinus caddesi: Milattan Sonra I y.y.'da inşa edildiği tahmin edilen kentin ana caddesi (plateia) 14 metre genişliğindedir (Şekil 1-d). Caddenin ortasından üstü monolit kapak taşları ile örtülü kanalizasyon sistemi geçmektedir. Caddenin her iki kenarında toplam uzunluğu 170 m olan dükkan, depo ve evler bulunmaktadır (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

c. Agora: Milattan Sonra 60 yılında meydana gelen deprem sonrası Frontinus Caddesi, ile doğudaki tepenin yamaçları arasındaki alanın Hierapolis Ticaret Agorası olarak düzenlenmesi planlanır. MS II. yüzyılda ise bu alana 170 metre genişliğinde 280 metre uzunluğunda, Küçük Asya'nın en geniş agoralarından biri inşa edilir (Denizli Valiliği 2019).

d. Gymnasium: Mimari özellikleri yapının MS I. yüzyılda Hierapolis kenti yapı faaliyetleri sırasında inşa edildiğini göstermektedir (D'Andria 2010, Denizli Valiliği 2019, Denizli Büyükşehir Belediyesi 2019).

Şekil 1. Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanında bulunan bazı yapılar (a- Hierapolis Antik Kent Yerleşim Modeli, b-Nekropol Alanı, c-Anıt Mezar, d-Frontinus Kapısı, e-Amfi Tiyatro, f-Antik Havuz, g-Müze, h-Açık Alan/Meydan) (Kaynak a, e ve g Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019; b, c, d, f, h Orijinal 2019).

e. Tiyatro: Sahne binası, logeion ve geniş bir sahne arkasına sahip olan tiyatro Geç Roma Dönemi'ne kadar kullanılmış ve günümüze kadar ulaşmış yapılarıdır. Antik tiyatro mitolojik kabartmaları, görkemli sahne binası, oturma basamakları ile Roma Dönemi Anadolu Tiyatroları arasında önemli ve özgün bir yere sahiptir (Şekil 1- e). On iki bin kişi kapasiteye sahip yapı, restorasyon çalışmaları sonrası, günümüzde kültürel

ve sanatsal etkinlikler için kullanılmaktadır (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019, Denizli Valiliği 2019).

f. Aziz Philippus Martyrionu: MS 4. yüzyılda Hristiyanlık resmi din olduktan sonra Aziz Philippus adına öldürüldüğü yerde bir anıt mezar yapılmıştır. Dini ve ruhi tedavi merkezi olarak yapılan yapı sekizgen planlıdır. Ortasındaki mermer kaplı alanda da Aziz Philippus'un mezarı yer almaktadır (D'Andria 2010, Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

g. Direkli Kilise: Direkli kilise üç nefli olup, nefler arasındaki geçitleri büyük ve küçük direkler ayırmaktadır. Yapının tonoz örüntülü olduğu tahmin edilmektedir (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

h. Nekropol Alanı: Batıdaki traverten alanları dışında kalan üç yönde nekropol alanları bulunmaktadır. Bunlar yoğunlukla Tripolis-Sardese giden kuzey yolunun ve Laodikeia-Colossaeye giden güney yolunun iki tarafında yer alır (Şekil 1-b). Mezarlarda kireçtaşı ve mermer kullanılmış olup, mermer kullanımının daha çok lahit tiplerinde yaygın olduğu görülmektedir (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

i. Büyük Hamam Kompleksi-Roma Hamamı: Günümüzde masif duvarları ve bazı tonozları ayakta kalabilmiş olan yapının iç mekanlarının mermerle kaplı olduğuna dair izler bulunmaktadır. Hamamın planı diğer tipik Roma hamamları gibidir. Önce girişte büyük avlu, iki yanında büyük holler bulunan kapalı dikdörtgen bir alan ve daha sonraları bulunan esas hamam yapısı yer almaktadır (Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019).

2. Doğal Bitki Örtüsü

Coğrafik anlamda Ege Bölgesi'nde yer alan Pamukkale ÖÇKB (Özel Çevre Koruma Bölgesi), Bitki Coğrafyası açısından geniş anlamda Akdeniz Fitocoğrafik Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Akdeniz Bitki Coğrafya Bölgesi, Akdeniz'e kıyısı olan tüm yöreler ile Trakya'nın batı kısımlarını kaplar. Bu bölgelerde orman ekosistemleri toprak-iklim-bitki ilişkilerine bağlı olarak deniz seviyesinden itibaren dağların en yüksek kısımlarına kadar değişik vejetasyon serileri oluştururlar. Şahin ve ark. (2010) tarafından bölgede yürütülen biyolojik çeşitliliğin tespiti projesi sonuç raporunda, arazi çalışmaları esnasında toplanan yaklaşık 1.500 bitki örneğinin değerlendirilmesi sonucu bu taksonların %26,1'inin Mediterrean (Akdeniz), %7,8'inin İrano-Turanian (İran-Turan), %5,1'inin Euro-Siberian (Avrupa-Sibirya) fitocoğrafik bölgesine ait olduğu, %61'inin ise fitocoğrafik bölgesinin tespit edilemediği belirtilmiştir.

Denizli'de bulunan 183 endemik bitki taksonundan IUCN sınıflandırmasına göre 19 adet LR(nt) (*Az Tehdit Altında-tehdit altına girebilir*), 23 adet LR(cd) (*Az Tehdit Altında-koruma önlemi gerektiren*), 77 adet LR(lc) (*Az Tehdit Altında-en az endişe verici*), 31 adet VU (*Zarar Görebilir*), 19 adet EN (*Tehlikede*), 4 adet CR (*Çok Tehlikede*) ve 2 adet DD (*Veri Yetersiz*) kategorilerine ait olduğu, 8 adet endemikin ise tehlike kategorisi ile ilgili veriye ulaşılamadığı görülmektedir. Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi

içerisinde yayılış gösteren türlerin ise 29 tanesinin endemik (%5,6) olduğu, IUCN sınıflandırmasına göre 3 adet LR(nt), 1 adet LR(cd) 20 adet LR(lc), 2 adet VU, 2 adet EN ve 1 adet DD kategorisinde yer aldığı, 4 adet endemik bitki türünün herhangi bir kategori içinde yer almadığı tespit edilmiştir. Bölgede yer alan vejetasyon tipleri ise Bozuk Kızılcım ve Maki, Step, Ruderal (Yol Kenarı) ve Segetal (Tarım), Mural (Duvar) ve Thermofil Akuatik Vejetasyon'dur (Şahin ve ark. 2010).

Çalışma alanı sınırları içerisinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucu peyzaj uygulamalarında Çizelge 1'de belirtilen, büyük bir bölümü ülkemiz doğal bitki örtüsünde yer alan bitki türlerinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Ancak özellikle kıyı kentlerinde tropikal etki oluşturmak amacıyla kullanılan palmyelerin (*Washingtonia sp.*) doğal, tarihi ve kültürel özelliklere sahip çalışma alanında kullanılması bölgenin özellikleri ile uyum sağlamamaktadır. Su kenarı bitkisi olan, sarkık formu ile peyzaj uygulamalarında tercih edilen *Salix babylonica*'nın da tarihi ve kültürel özelliklere sahip alanda kullanılmasının uygun olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca alan içerisinde *Cupressus sempervirens* korusu da bulunmaktadır.

Çizelge 1. Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nda peyzaj düzenlemelerinde kullanılan bazı bitki türleri ve özellikleri

Tür Adı	Yapraklanma*	Form	Ayırt edici özellik	Kullanım Amacı
<i>Myrtus communis</i>	HY	Çalı	Yaprak, form	Ekolojik, Görsel, İşlevsel
<i>Nerium oleander</i>	HY	Çalı	Çiçek rengi	Ekolojik, Görsel, İşlevsel
<i>Pinus brutia</i>	HY	Ağaç	Yaprak, form	Ekolojik, Görsel, İşlevsel
<i>Pinus pinea</i>	HY	Ağaç	Form, doku	Ekolojik, Görsel, İşlevsel
<i>Populus alba</i>	YD	Ağaç	Form	İşlevsel
<i>Salix babylonica</i>	YD	Ağaç	Form	Görsel, İşlevsel
<i>Washingtonia sp.</i>	HY	Palmiye	Form	Görsel

* HY: Her dem yeşil; YD: Yaprak döken

B. Denizli'de Kent Kimliği Açısından İncelenen Alanlar ve Turizm

1. Kent Merkezinde Kent Kimliği Açısından İncelenen Alanlar

Çınar meydanı, 1952 yılında yapılan Çınar Cami'nin de bulunduğu avluyu da kapsayan kentin en işlek bölgelerinden biridir. Çınar Cami kare planlı olup, düzgün kesme taş, betonarme ve demirden yapılmıştır. Avlusunda Klasik Osmanlı Mimari tarzına uygun şadırvan bulunmaktadır (Denizli Büyükşehir Belediyesi 2019). Meydan Denizli Büyükşehir Belediyesi binası, birçok işyeri ve işanları ile çevrilidir (Şekil 2). Kent kimliği açısından meydana gelen yapısal unsurlar incelendiğinde;

Atatürk Anıtı: Meydanın genişliğine göre anıt boyutlarının küçük olması, yüksek boylu ve geniş taçlı bitkiler ile çevrili olması algılanmasını güçleştirmektedir. Kent merkezlerinde milli bayramların kutlanması için tören alanı olarak tercih edilen meydanlarda bulunması gereken bu tür anıtların daha görkemli ve algılanabilir olması da önem taşımaktadır.

Şekil 2. Çınar Meydanı (Orijinal 2019).

Horoz heykeli: Gazi Mustafa Kemal Bulvarı girişinde camdan yapılan kaidesi ile birlikte yaklaşık 3 m yükseklikte renkli bir yapısal unsurdur. Kaidesi Pamukkale travertenlerinden esinlenilerek oluşturulmuş süs havuzu şeklindedir (Şekil 3).

Şekil 3. Horoz heykeli (Orijinal 2019).

Döşeme ve diğer yapısal unsurlar: Meydan zemin döşemesi traverten ile andezit taştan oluşmaktadır. Meydanda bulunan bazı bitki parterleri tuğla bordür taşı ile oluşturulmuştur.

Bitkisel unsurlar: Meydana adını veren Çınar (*Platanus orientalis*) ağaçları cami avlusunda yoğun olmakla birlikte diğer bölümlerde az sayıda bulunmaktadır. Ayrıca bölgeye özgü olmayan ve gölgeleme gibi fonksiyonları bulunmayan *Washingtonia sp.*

(Palmiye) yoğun olarak kullanılmıştır. Oluşturulan bazı bitki parterlerinde mevsimlik (*Tagetes sp.*) ve çalı türleri (*Pyracantha coccinea*, *Euonymus japonica*) kullanılmıştır. Söz konusu mevsimlik ve çalı türlerinin de Denizli'nin doğal bitki örtüsünde yer almadığı, fonksiyonel olarak da uygun yerlere dikilmediği tespit edilmiştir.

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı: Çınar Meydanı'ndan başlayarak Bayramyeri Meydanı'na kadar olan cadde üzerinde iş yerleri, iş hanları, Valilik Binası, Pamukkale Kaymakamlık Binası, Merkez Bankası Binası ile kamu ve özel banka şubeleri, Atatürk Etnografya Müzesi yer almaktadır. Bulvar 10 m genişliğinde çift yönlü araç yolu ile her iki tarafında 7,5 m genişliğindeki yaya yolundan oluşmaktadır. Yaya trafiğinin yoğun olduğu kentin en önemli ticaret merkezidir. Bulvar boyunca *Washingtonia sp.* (Palmiye) hakim olup (Şekil 4), cep parklarında ise Çınar (*Platanus orientalis*) ağaçları kullanılmıştır.

Şekil 4. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı (Orijinal 2019).

Kentsel donatı elemanlarında (oturma elemanı, çöp kutusu, rögar kapakları, otobüs durakları, aydınlatma elemanları, yönlendirme/adres tabelaları) yalnızca ilgili belediyelerin veya kurumların amblemleri bulunmaktadır. Kentin doğal, kültürel özelliklerini yansıtan unsurlar donatı elemanlarına aktarılamamıştır (Şekil 5). Bu durum donatı elemanlarının birbiri ile uyumsuzluğuna neden olurken, çeşitliliğin fazla olması da bütünlüğü ortadan kaldırmaktadır. Özellikle tarihi açıdan önemli bir yere sahip olan Bayramyeri Meydanı ve Kaleiçi Bölgesi'nde tabelaların çok renkli ve çeşitli olması bölgenin tarihsel dokusunun bozulmasına yol açmaktadır.

Şekil 5. Kent donatı elemanlarından rögar kapakları (Orijinal 2019).

Cadde üzerinde 2012 yılında düzenlenen 5. Kömürcüoğlu Taş Heykel Kolonisi'nde ortaya çıkan bazı heykeller sergilenmektedir (Şekil 6). Ancak sergilenen heykellerin birbiri ile ilişkili olmadığı, kente ait özgün değerleri yansıtma açısından da yetersiz olduğu düşünülmektedir. Şekil 6a'da Gazi Mustafa Kemal Bulvarı (Pamukkale Kaymakamlığı önü) üzerinde bulunan heykeller yaya yolu üzerinde ve yaya trafiğini engellemektedir. Atatürk Parkı tarafında (Şekil 6b) palmiye gövdeleri arasında yer alan heykeller çevredeki yapılarında etkisiyle algılanamamaktadır. Kısacası heykeller kullanılırken çevre ile ilişkilerinin dikkate alınmadığı görülmektedir.

a

Şekil 6. Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nda bulunan heykeller (Orijinal 2019).

Bayramyeri Meydanı: Bayramyeri Camii ve Kaleiçi Çarşısı ile özdeşleşmiş, halkın toplanma yeri olarak yoğun kullanılmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nda düşman askerlerine karşı direnişin başladığı yer olması açısından Bayramyeri Meydanı tarihsel özelliklere sahiptir. Yaklaşık 3500 m²'lik alana sahip meydanda, düşmana karşı direnişi başlatan dönemin müftüsü Ahmet Hulus Efendi'nin büstü de yer almaktadır. Ayrıca meydanda oturma elemanları, çeşme ve otobüs durukları donatı elemanı olarak bulunmaktadır. Döşeme malzemesi olarak traverten kullanılan meydanda, Çınar (*Platanus orientalis*) ve Sığla (*Liquidambar orientalis*) ağaçları bulunmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. Bayramyeri Meydanı (Orijinal 2019).

2. Denizli Kenti'nde Turizm

Denizli, Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı ve diğer kültür-turizm değerleri sayesinde turizm sektöründe ülkemizin önde gelen destinasyon illerinin başında gelmektedir. Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2015) verilerine göre ilde, Turizm İşletme Belgeli 6.272 yataklı 26 tesis, Belediye Belgeli 6.879 yataklı 78 tesis ve 5.157 yataklı 129 pansiyon ile turizme hizmet sunan toplam 18.308 yataklı 233 tesis bulunmaktadır. İldeki toplam 20 adet turizm yatırımından; Turizm Belgeli yatırımda 2 adet 5 Yıldızlı, 4 adet 4 Yıldızlı ve 9 adet 3 Yıldızlı olmak üzere toplam 3.401 yatak kapasiteli 15 adet tesisin inşaatı devam etmektedir. Bunun yanında, Turizm Belgesiz 2 adet Kür Merkezi, 1 adet Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi ve 2 adet Termal Otel olmak üzere toplam 5 adet turizm yatırımı devam etmektedir (Dağ 2016). İl, sahip olduğu yatak kapasitesi itibari ile yılda 10 milyon turisti ağırlayabilecek durumdadır (Denizli Valiliği 2019).

Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı (Pamukkale (Hierapolis) Örenyeri) 1992-2018 yılları arasında yılda ortalama 1.289.627 yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2014, Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2015, DÖSİMM 2019, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019). Alanın 2018 yılında 2.189.529 kişi, 2019 yılının ilk 8 ayında ise yaklaşık 1.8000.000 kişi tarafından ziyaret edildiği ifade edilmiştir (Denizli Büyükşehir Belediyesi 2019, DÖSİMM 2019). Pamukkale ilçe sınırları içerisinde yer alan Laodikeia Antik Kenti'nin son 5 yıllık ziyaretçi ortalaması 31.059 kişidir. Denizli kent merkezindeki Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi'nin ise son 3 yılda ortalama 25.286 kişi tarafından ziyaret edildiği görülmektedir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Denizli Kent Merkezindeki bazı turizm alanlarının yıllara göre ziyaretçi sayısı (Dağ ve Mansuroğlu 2018 ve DÖSİMM 2019'dan yararlanılarak).

	Pamukkale Hierapolis Dünya Miras Alanı (Kişi)	Laodikeia Antik Kenti (Kişi)	Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi (Kişi)
2014	1.874.657	29.127	Sayıya ulaşamamıştır
2015	1.710.094	35.604	Sayıya ulaşamamıştır
2016	974.880	31.364	19.858
2017	1.494.893	16.612	26.628
2018	2.189.529	42.590	29.372

Denizli'ye 2017 yılında gelen toplam yerli ve yabancı turist sayısı 3.780.000 iken, aynı dönemde yapılan geceleme sayısı ise 4.650.000'dir. İlde ortalama 1,23 gece konaklandığı görülmektedir. Denizli kent merkezinde bulunan Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nı ziyaret eden kişi sayısı oldukça yüksek iken, aynı bölgede yer alan Laodikeia Antik Kenti (Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'na 12 km uzaklıkta) ve kent merkezinde bulunan Denizli Atatürk ve Etnografya Müzesi'nin ziyaretçi sayısının az olması turistlerin kentteki konaklama süresi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kent merkezinin kent kimliği bileşenlerine sahip olmaması nedeniyle ziyaretlerin sadece bilinen turistik alanlar ile sınırlı kaldığı ön görülmektedir.

IV. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ülkemizin önemli turizm bölgelerinden biri olan Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın doğal bitki örtüsü ile antik kent yapılarının Denizli kent merkezindeki bazı örnek alanlar üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme ile kent merkezinde incelenen alanların Pamukkale-Hierapolis Dünya Miras Alanı'nın doğal bitki örtüsü ve antik kent yapısal özelliklerini taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu alanlarda son yıllarda yerel yönetimler tarafından yapılan düzenlemeler ile iyileştirmelerin yapıldığı ancak bunların kente özgün değerleri dikkate alınarak yapılmadığı, dolayısıyla da kimliğine katkı sağlamadığı görülmektedir.

Kentin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesi, bir bilgi sisteminin temelinde sınıflandırılması, bunların kente yönelik çalışmalarda her meslek disiplini tarafından dikkate alınması ve ilgili birimlerin eşgüdümünün sağlanması kentlerin özgünlüğünün korunması açısından önemlidir. Böylece kentin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginlikler kent kimliğine aktararak gelecek nesillere ulaştırılabilecektir.

Kent içerisinde bulunan doğal ve tarihi yapıların özelliklerini en iyi yansıtan örneklerinin yeşil alan sistemi içerisinde değerlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Bu alanlar arasındaki bağlantıların sağlanması için kentiçi yollar kullanılarak yeşil koridorlar yaratılması ve bu alanlarda doğal bitki örtüsünde yer alan türlerin kullanılması ile kent kimliğine olumlu katkı sağlanabilir.

Kentin karakteristik özelliklerini yansıtan unsurlar (traverten oluşumları, arkeolojik kalıntılar, doğal bitki türleri vb.) sistemli bir çalışma ile saptanmalı, kentin simge alanlarından başlayarak tüm açık ve yeşil alan düzenlemelerinde kullanılmalıdır. Öyle ki bu unsurlar açık ve yeşil alanlarda kullanılacak kentsel donatı elemanlarına da yansıtılmalıdır.

Özellikle ilde bulunan 19 antik kentte kazı çalışmalarının başlatılması ve kazıların desteklenerek sürecin hızlandırılması ile bölgenin doğal, tarihi ve kültürel varlıklarını tanıtan müze sayısının artırılması, Güney İlçesi'nde şarapçılık ve Buldan İlçesi'ndeki dokumacılık faaliyetleri gibi Denizli'ye özgü geleneksel zenginliklerin Pamukkale ile birleştirilmesi, sağlık turizmi, kış turizmi gibi turizm çeşitleri ile turizmin tüm yıla yayılması, çoğunlukla günübirlik yapılan ziyaretlerin önüne geçilmesini sağlayacak düzenlemeler olarak görülmektedir. Günübirlik ziyaretlerin azaltılmasında Denizli için birkaç günü kapsayan tur programlarının uygulamaya konulması da ayrıca önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, bütüncül bir yöntem izlenerek, kentin doğal, morfolojik ve tipolojik bileşenlerinin sosyo-ekonomik ve kültürel boyutlarla ilişkilendirilmesinin sağlanması, kentin kimliğini ve değerlerini önemseyen, kültürel peyzajın yer kimliği perspektifinden ve kültürel anlamın çeşitli düzeylerinde tasarlandığı uygulamalara yer verilmesi, kent ile doğal peyzaj arasında bağlantılar kurulması ve bunların imar planları ile denetim altına alınması ile kentlerin kendine özgü kimliklerinin oluşturulmasına katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Teşekkür: Bu araştırmayı destekleyen Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Yönetimi Birimi'ne teşekkür ederiz (Proje No: 2019KKP105).

Kaynaklar

- Akçakoca Akça F. (2011). *Bütün Eserleri 1. Kitap Küçük Denizli Tarihi*. Denizli Belediyesi Kültür Yayınları No: 07, Ege Basım, İstanbul.
- Al-Hagla KS (2010). "Sustainable Urban Development in Historical Areas Using The Tourist Trail Approach: A Case Study of the Cultural Heritage and Urban Development (CHUD) project in Saida". *Lebanon Cities* 27(4): 234–248.
- Andereck KL, Valentine MK, Knopf RC and Vogt CA (2005). "Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts". *Annals of Tourism Research* 32(4): 1056–1076.
- Besculides A, Lee ME and McCormick PJ (2002). "Residents' Perceptions of the Cultural Benefits of Tourism". *Annals of Tourism Research*. 29(2): 303–319.
- Campbell S (1996). "Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development". *Journal of the American Planning Association*. 62(3): 296–312.
- Casakin, H., and Bernardo, F. (eds) (2012). *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*. Bentham Science Publishers, London, UK.
- Codol JP (1984). Social Differentiation and non – Differentiation. In *The Social Dimension: Volume 1: European Developments in Social Psychology* (Tajfel H (ed.)). Cambridge University Press, New York, NY, USA. 314–358.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014. (Erişim: 10 Nisan 2014) <http://www.csb.gov.tr/gm/tabiat/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=19>
- Dağ V, Mansuroğlu S. (2018). "Pamukkale/Hierapolis Dünya Miras Alanı'nda Ziyaretçi Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi", *Mediterranean Agricultural Sciences*, 31, 107-115.
- Dağ V, Mansuroğlu S. (2017). "Korunan Alanlarda Çevre Sorunlarının Değerlendirilmesi: Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi", *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 18.109-120.
- Dağ V, (2016). *Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde Çevresel Etkilerin Değerlendirmesi ve Taşıma Kapasitesinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim dalı.
- D'Andria F. (2010). *Hierapolis (Pamukkale) Arkeoloji Rehberi*. Ege Yayınları, İstanbul, 239s.
- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2019. <http://www.pamukkale.gov.tr/tr/Antik-Kentler>. (Erişim: 09.07.2019).

- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2015). Denizli Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Pamukkale Hierapolis Ören Yeri Ziyaretçi Giriş Sayısı Arşivi (Basılmamış İstatistikî Veri).
- Denizli Valiliği (2019). <http://www.denizli.gov.tr/tarihce> (Erişim: 09.07.2019)
- Denizli Büyükşehir Belediyesi (2019). <https://www.denizli.bel.tr/> (Erişim: 09.07.2019)
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (2014). <http://www.milliparklar.gov.tr/Anasayfa/istatistik.aspx?sflang=tr> (Erişim: 10.05.2015).
- DÖSİMM (2019). Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü. <http://dosim.kulturturizm.gov.tr/assets/documents/ilk-20-ziyaretci.pdf> (Erişim: 28.12.2019)
- Gu, H., And Ryan, C. (2008). “Place Attachment, Identity and Community Impacts of Tourism”. *Tourism Management* 29(4): 637–647.
- Gülersoy Zeren, N. ve Gürlü, E. (2011). Conceptual Challenges on Urban Transformation, ITU A|Z, Vol: 8 No: 1, 10-24 20111.
- Healey, P. (2005). Place, Identity and Governance: Transforming Discourses and Practices. In *Habitats: A Sense of Place*, 2nd edn (Hillier J and Rooksby E (eds)). Ashgate, Aldershot, UK, pp. 189–218.
- Jepson, EJ. (2001). “Sustainability and Planning: Diverse Concepts and Close Associations”. *Journal of Planning Literature* 15(4): 499–510.
- Kroger, J. (2000). *Identity Development: Adolescence through Adulthood*. Sage, Newcastle-upon-Tyne, UK, p. 7.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019). (Erişim: 09.07.2019). <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/denizli/kulturenvanterisit/hierapolis-pamukkale-antik-kenti-i-ve-iii-derece-arkeolojik-sit-alani>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2014). (Erişim: 15 Nisan 2014) <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/29269,gelen-yabanci-ziyaretci-sayisi.pdf?0>
- Lynch K, (1981). *A Theory of Good City Form*, MIT Press, Cambridge, MA.
- Nasser N. (2003). “Planning for Urban Heritage Places: Reconciling Conservation, Tourism and Sustainable Development”. *Journal of Planning Literature* 17(4): 467–479.
- Oktay D. (2011). Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış. İdeal Kent, Mekan ve Kimlik sayı: 3, Ankara.
- Palmer A, Koenig-Lewis N., and Jones, LEM. (2013). “The Effects of Residents’ Social Identity and Involvement on Their Advocacy of Incoming Tourism”. *Tourism Management* 38: 142–151.

- Polat, S. (2013). Kamusal Dış, Mekanlarda Mimari Kimliği Değerlendirmek için bir Yöntem Önerisi: Bursa-Cumhuriyet Alanı Örneği. Nilüfer Belediyesi Akkılıç Kütüphanesi, Bursa, Turkey (in Turkish).
- Relph E, (1976).Place and Placelessness, Pion, London.
- Tosun, C. (2002). “Host Perceptions of Impacts: A Comparative Tourism Study”. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 231-253.
- TÜRSAB, 2008. Vatan-TÜRSAB Turizm Eki Denizli Dosyası, TÜRSAB ARGE Departmanı.
- UNESCO (2019). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization <http://whc.unesco.org/en/list/485/> (Erişim: 09.07.2019).
- Şahin M, Hacıömeroğlu S, Yıldız S, Biler L, Çetin B, Ketenoğlu O, Obalı O, Olgun K, Yiğit N, Kurt L, Kendir H, Gökgöz A, Çiçek M, Ergani E, Muratlı S, Güner A S, Tüzgen İ, (2010). Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi Biyolojik Çeşitliliğin Tespiti Projesi Sonuç Raporu. Çınar Mühendislik Müşavirlik ve Proje Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara.
- Oviedo-Garcia A M, Castellanos-Verdugo, M., and Martin-Ruiz, D. (2008). “Gaining Residents’ Support for Tourism and Planning”. *International Journal of Tourism Research*. 10(2): 95 –109.
- Wang, S., and Chen, JS. (2015). “The Influence of Place Identity on Perceived Tourism Impacts”. *Annals of Tourism Research*, 52: 16 –28.
- Webster (1983). Webster’s Ninth New Collegiate Dictionary. (Erişim: 09.07.2019)
- Winkler G. (1993). New Trends of Economics in Renewal of Old, Historic Towns in West Hungary, International Scientific Committee 10th General Assembly in Colombo, 30 July - 4 August 1993, Sri Lanka National Committee of ICOMOS.